

EUROASIJSKÝ EXPRESS

GHAZNI - MĚSTO PŘÍZRAKŮ

Tak opět vyrazím z Kábulu na jih, tentokrát po jediné silnici spojující Kábul a Kandahár. Asi 250 kilometrů od Kábulu leží město Ghazni, kam chceme dopravit zásilku léků pro místní nemocnici. Cestu do Ghazni jsme museli z bezpečnostních důvodů odložit o tři dny, které jsme

Kateřina Stejskalová

strávili čekáním v Kábulu. Byli jsme totiž varováni, že vojáci mezinárodních sil chystají v okolí města Ghazni vojenskou akci proti zbytku bojovníků Al-Kaidy, kteří se ukrývají v poušti

a v okolních horách. Toto zdržení jsem přijala značně otráveně, Kábul není zrovna ideálním místem, kde by chtěl člověk trávit tři volné dny. Zákaz vycházení ve večerních hodinách a časté výpadky proudu činí kábulské večery a noci až moc dlouhé.

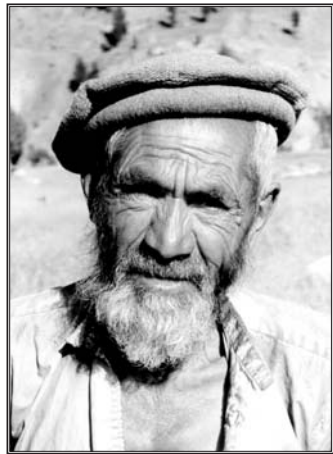
Nakonec jsem však byla ráda, že jsme uposlechli americké bezpečnostní porady. V době, kdy jsme podle původního plánu měli být již na místě, jsem totiž seděla v bezpečí kábulského hotelu a počítala vojenské vrtulníky vracející se z jihu. Prošlo jich devatenáct a to je i na kábulské nebe nezvyklá aktivita. Nakonec tedy vy-

razíme se zpožděním v pronajatém autě za doprovodu tří Afghánců. Asfaltka brzy končí a cesta vede vyprahlým údolím, jen občas můjme zelené oázy. Stromy i tráva jsou povadlé a zaprášené, je vidět, že zde bojují o každou kapku vody. Stáda ovce, tak typická pro afghánský sever, zde vystřídali oslové a stádečka jednoblábých velbloudů. Líně postávají všude podél cesty, přezývají i občas se ohlédnou za projíždějícím autem. Cesta byla asfaltová asi třicet kilometrů za Kábul a teď se již opět kodráme po prašné cestě plné děr a kamenů, občas se jede prostě pouští podél cesty. Vesnice, které můjme, nejsou tak poničené válkou jako jsme viděli na severu, tady spíš bojují s pouští, větrem a hlavně s nedostatkem vody.

Na předním skle se tvoří pískové záveje a občas nevidíme kudy vlastně jedeme. Za těchto podmínek vjíždíme do města Ghazni. Kvůli písku, roznášeného vanoucím větrem vidí řidič pouhých pár metrů před sebe. Nebe je bez mráček, ale přes tuny poletujících písku není vidět slunce. Vše okolo nás vlaje a poletuje ve větru. Ghazni vypadá jako město přízraků, můjme lidi zabalené v hadrech a sátech aby se tak chránili před všude pronikajícím pískem. Všichni mají zarudlé oči, oční choroby jsou zde velice rozšířené. Všechny domy jsou chráněny vysokou ohradou ze susených cihel a hlíny, která poskytuje alespoň iluzorní ochranu před vanoucím pískem.

tek, ale pohovořit spolu si kvůli jazykové bariéře bohužel nemůžeme. Další den ráno je počasí mnohem mírnější a tak se dokonce z kopce nad městem kocháme výhledem na město. Je celé jednobarevné, žlutavá barva se moc neliší od okolní pouště, můjme slukly hliněných ohrad za kterými jsou, odtud z výšky, vidět i malé domečky. Městu vědují dva minarety, tisíce let staré.

Okolo minaretů jsou rozestě hrobky a přímo pod nimi vrakoviště asi dvaceti tanků. I minarety se bohužel staly cílem střelby v průběhu dlouhých afghánských válek a tak jsou v nich vystřílené ohybné díry.

V zajetí písku

Cestou nás zdrží srážka s protijedoucím vozidlem. Proti nám jelo auto na naší straně silnice a prostě neuhnulo. Prásk! Jde o auto vezoucí uprchlíky, kteří se vracejí z Iránu. Všichni okamžitě vyběhají z aut a začíná prudká výměna názorů. Evidentně to nebyla naše vina, jenomže jich je dvanáct a nás jenom pět, hádká se stupňuje a občas přerůstá v pěstní potyčky. Dva uprchlíci drží našeho řidiče za plnouvosa a ten se snaží všechny překřičet a vymanit se ze sevření. Všechny auta, která nás můjme zastavují a automaticky se pasují do role nezávislých soudců a tak je okolo nás po půl hodině shluk aut, tiráků a asi třiceti lidí. Nakonec zvítězí spravedlnost a ne početní převaha a náš řidič dostává menší finanční obnos na opravu škody. Ta je našťastí spíše kosmetická a tak se všichni rozcáhají a my můžeme pokračovat. Jedeme dál a najednou se okolo nás, v pravé poledne, kvůli vanoucímu prachu a písku úplně setmí.

Děravé minarety

Městem projíždíme až k nemocnici a už stojíme před shlukem zchátralých budov. Někteří jsou opuštěné a po prázdných chodbách se prohánívá vítr.

Ministerstvo veřejného zdraví, které se má o nemocnici starat, nemá dost peněz a tak jsou v provozu jen některá oddělení. Stojíme na dvoře, obloha je žlutá pískem a lékaři v ohromných turbanech od nás věcně přijímají zásilku léků. Následuje prohlídka nemocnic, pyšně nám ukazují ženu-lékařku, která zde pracuje v oddělení pro ženy. Je to první lékařka, kterou v Afghánistánu potkávám, nemá na sobě burku, pouze přes vlasy má přehozený šá-

KOSOVO V MALOM

Eliška Slavíková

Na začátek si dovoluji trochu impresie, akési Kosovo v malom, tak ako som ho mala možnosť zažiť ja. Rahovec je malé mesto s asi dvadsať tisícmi obyvateľmi na juhozápade Kosova, nie veľmi vzdialené od albánskej hranice. Má

aj svoj srbský názov Orahovac, ktorý by sa mal oficiálne používať spolu s tým albánskym, ale používa ho asi len tisícka Srbov, ktorí zostávajú naďalej kvôli bezpečnosti uzavretí v enkláve stráženj KFOR vo vrchom naste. Rahovec mal spadat pod správu ruských KFOR, ale jeho obyvatelia usporiadali masové protesty a zablokovali cestu v horách vedúcu na sever, a tak Rahovec zostal „pod Nemcami“. Ale už neďaleké Malisheve je „ruské“, na čo vás upozorním ruský checkpoint, kde musíte zložiť pätnásťkilometrovou rýchlosťou sťahovať zaráš.

Na bežné udržiavanie poriadku funguje v Kosove síce UN polícia spoločne s poslušne sa učiacou domáciou, ale napriek tomu keď v Rahoveci neopustíte kaviareň do prikázanej polnoči, dá vám na to nemecký príslušník KFOR bez mihnutia oka jednu minútu. Pod ochranou KFOR sa taktiež nachádzajú pravoslávne kostoly a kláštory a opustenie srbské štvrte, aby sa do svojich domov - ako verí medzinárodné spoločenstvo, ale aj mnohí kosovski Albánci - mohli Srbi jedného dňa vrátiť. Električka v Rahoveci by mala byť síce spúšťaná každé tri hodiny, ale neoplatí sa na to príliš spoliehať, pretože niekedy sa mestsko

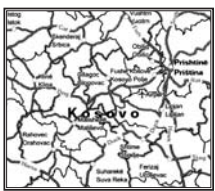
spievaním oznámil, že je čas na večernú modlitbu. V Rahoveci sa rozpráva zvláštnym nárečím, v ktorom sa s albáncinou premiešajú slovanské výrazy, čo vraj spôsobila stáročná vinárska tradícia, keď sa miestni majstri chodili učiť do vyhlásenej Dalmácie. V každom prípade vám domáci na miestne víno hrdo prehlásia, že je najlepšie na svete. Tak toto je Rahovec, Kosovo v malom, vyše dva roky od skončenia vojenského konfliktu a rovnakej doby prítomnosti medzinárodných síl v tejto „provincii“ ako treba Kosovo podľa odporúčania medzinárodného spoločenstva korektné nazývať. Naďalej oficiálne zostáva medzinárodným protektorátom, ktorý administratívne spravuje UNMIK podľa ustanovenia rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN 1244 v júni 1999. Voľby, ktoré v Kosove 17. novembra prebehli boli usporiada-

né na základe tzv. „Ústavného rámeča“, na ktorom sa po dlhých rokovaniach nakoniec podarilo medzinárodnému a predstaviteľom kosovských politických strán dohodnúť. Z volieb vyzdú zástupcovia do 120-členého zhromaždenia, vlada a zhromaždením zvolený prezident. Právoomci týchto inštitúcií budú ohromené, základné obmedzenie sa týka nemožnosti vyhlásiť nezávislosť. Význam volieb si každý môže vysvetliť po svojom, isté je však, že posúvajú obyvateľov Kosova bližšie k presvedčeniu, že správa vecí verejných sa pomaly presúva do ich rúk, a že jedna nadvlada nebola vystriedaná ďalšou. Ich výsledok dokazuje väčšinou podporu pre zmierlivú politiku Ibrahimu Rugovu, ktorý naďalej zostáva pre mnohých Albáncov synonymom umierneného intelektuálneho odporu a prvým skutočným bojovníkom za kosovskú nezávislosť. Jeho Demokratická liga Kosova (LDK) aj napriek percen-

tuálnemu poklesu oproti komunálnym voľbám naďalej zostáva s temer 46% najsilnejšou stranou. Druhrou je ako aj pred rokom radikálnejšia Demokratická strana Kosova (PDK) bývalého UCK vodu Ha sima Thaciho s 25,7%. Vďaka na poslednú chvíľu potvrdenj srbskej účasťou vo voľbách získala s výše 11% tretie miesto srbská Koalícia návrat, aj tento moment dodal voľbám určitý punc legitimity. Budúce rozloženie síl v zhromaždení neklamne ukazuje na nutnosť tvorí koalície a podľa predbežných predpokladov sú na to politické strany aj pripravené. Širokospektrálna vlada tvorená aj zo zástupcov menšín môže byť dôkazom snahy dohodnúť sa a vystupovať jednotne navonok v presadzovaní svojich požiadaviek. Predpokladá sa, že funkciu prezidenta získá Ibrahim Rugova (ktorého si kosovski Albánci do tejto funkcie ostatne zvolili už v tajných voľbách roku 1992). Túto symbolickú funkciu

môže využiť na prezentáciu základnej kosovskej požiadavky na nezávislosť na medzinárodnej scéne, kde dodnes požíva veľkú autoritu. Aj keď sa medzinárodné spoločenstvo naďalej úzkostlivo obáva akejkolvek oficiálnej diskusie na tému nezávislosti Kosova, boli aj tieto voľby len ďalším krokom k jej postupnému dosiahnutiu. Prvým však určite nie, to si musíme uvedomiť každý, kto prejde touto zničenou krajinou a nechá hovoriť jej obyvatelov. Musí pochopiť, že Juhoslávia už dávno - najskôr svojou neuváženou represívnou politikou a na záver etnickým čistením - stratila legitímne právo rozhodovať o osude Kosova. Kosovo sa nezvratne pod patronáciou celého sveta uberá vlastnou cestou. Pod nálepku UNMIK sa Kosovčania pomaly učia spravovať si svoje záležitosti sami, pretože v rámci Juhoslávie

mali posledné roky len obmedzené možnosti uplatnenia a správy vlastných vecí a vojenský konflikt zbúral aj akú-takú sieť paralelných inštitúcií. V Kosove sa ľudia prezentujú UNMIK identifikačnými kartami, dostávajú UNMIK vodičské preukazy alebo UNMIK pasy, na ktoré však zase nedostanú víza. Ak by ste písali niekomu do Kosova, adresa dnes znie UNMIK Post Kosovo. Ako dlho sa podarí vybalancovať tento bezváhový stav, nie je jasné. Nejasné je aj, aký má jeho predzmysel vlastne zmysel. Ľudia v Kosove sa pramálo zaoberajú myšlienkou európskych politikov, čo bude naďalej z Balkánom, keď bude uznaná kosovská nezávislosť, majú skrátka pocit, že na ňu majú legitímne právo a vám medzi hrobmi a pomníkmi, ktoré nemôžte prehliadnuť dochádzajú argumenty, aj keby ste ich chceli hľadať.

KAZACHSTAN - DESIATE VÝROČIE NEZÁVISLÉHO „CHÁNSTVA“

Ako jedna z posledných krajín bývalého sovietskeho impéria podpísala dohodu o nezávislosti, písal sa rok 1991. Osudom pohnutým samostatnosť, uchočil vtedy do svojich rúk posledný tajomník UV KS Kazachstanu,

Peter Húska

Nursultan Nazarbajev. Dnes zatiaľ jediný prezident tohto rozsiahleho stredoázijskeho štátu. Spolu so svo-

jou rodinou sa mu podarilo počas jubilejných desiatich rokov obsadiť všetky kľúčové pozície v štáte. Týmto aktom tak nepriamo nadviazal na predrevolučnú tradíciu Kazachstanu – na Kazachské cháunstvo.

Po rozpade Sovietskeho zväzu vzniklo v jeho ázijskej časti päť nových nezávislých štátnych útvarov. Kazachstan, Kirgizstan, Tadžikistan, Turkmenistan a Uzbekistan. Každý z týchto štátov sa definuje bez výnimky ako „prezidentská republika“. Samozrejme tento typ štátneho zriadenia sa ani v najmenšom nedá priradiť ku klaskej prezidentskej republike USA, ba ani len k jej akémusi latínamerickému derivátu. Politický systém a model usporiadania zákonodarenej a výkonnej moci v štátoch Strednej Ázie predstavuje špecifický príklad tranzície. Neraz je zákonná a výkonná moc identická. Vyplyva to najmä z bohatej historickej minulosti tejto časti sveta, nazývajúcej sa v minulosti „stredná ázia“, nazývajúcej sa v súčasnosti „stredná ázia“, nazývajúcej sa v súčasnosti „stredná ázia“.

Kľúčové posty vo vedení štátu zaujali predstavitelia Staršieho žúzu. Stredný žúzu je najprestižnejší a predstavuje skor kultúrne – spoločenskú a vedeckú elitu národa (tradícia Valchova, Abaja, Anezova). Mladší žúzu má zaštiepenie v armáde a obrane krajiny. Je málopočetný, dôležitú úlohu hrá pri utváraní strednej vrstvy a často vystupuje v spojení so Starším žúzom. K je-

ho zvláštnosťou patrí výrazný podiel pri historickom osídlení územia dnešného Kazachstanu a jeho tesné vzťahy s Ruskom. Najviac autoritatívny zo žúzov sa javí Uly – Najväčší. Práve z tohto „rodovo – klanovej formácie“ pochádza aj súčasný prezident Kazachstanu, Nursultan Akhisevič Nazarbajev.

Prezident v knihe rebovateľ ako „Hospodin, ochráň nás od tejto rodky“

Ešte pred rozpadom ZSSR bol Nazarbajev prvý tajomník UV KS Kazachstanu. Aj v týchto časoch on spolu s najbližšími tvoril „vládnú vrstvu“ Kazachskej SSR. V Strednej Ázii ako aj na Kavkaze počas nadvlád sovietskych funkcionárov a feudalných komunizmov. Po roku 1991 sa dovtedy rodové stranícke vládné elity „pretransformovali“ z večera do rána na vplyvných demokratických reformátorov a opäť tak dokázali, že sa aj po storočiach vedľa prispôbilo akýchkoľvek situácií. Cháni vždy prejzujú svojich poddaných v hojnosti a blahobyte.

Podľa ruského žurnalistu S. Ivanova, v Guinessovej knihe rekordov figuroval meno Saddáma Husajda na prvom mieste v počte zastúpenia rodinných príslušníkov v štátnych a iných dôležitých funkciách. Tento fakt je podľa autora už neplatný, pretože svet si „nevšímal“, že Nazarbajev predbehol tračického vodcu. Rovnako aj v prípade Kazachského prezidenta, ktorý stojí v čele krajiny viac ako 12 rokov (pri

10-ročnej samostatnosti) nejestujú fakticky žiadne prostriedky, na základe ktorých by bolo možné prezidenta zbrať funkcie. Zo zákona sa dokonca stal „patronom po ňom nasledujúcich prezidentov“. Možno prídá ešte, keď sa dá podobne ako jeho kolega Nijazov v Turkmenistane titulovať ako otec všetkých Kazachov – „Kazachbaši“.

Blízka i vzdialená rodina prezidenta Nazarbajeva sa stala dôležitou politikou – ekonomickou elitou nezávislého Kazachstanu. Manželka prezidenta, Sara Nazarbajevová, bola v minulosti predavačka v bufete. Dnes okrem pozície prvej dámy má výrazný vplyv na chod krajiny z hľadiska jej vnútornej politiky. Čelný predstaviteľ oblasti akimovia, sa medzi seba pretekajú, ktorí z nich podarujú kraji dar prvej dáme. (Kazachstan sa vnútorne delí na 19 samostatných oblastí, na ich čele stoja akimovia – vedúci oblasti) Jej príbuzný Tussupbekov je totiž generálny prokurátor, ďalší Isakov je minister vnútra. Okrem toho niekoľko akimov a vedúcich ústredných orgánov štátu sú s ňou v príbuznom vzťahu. Okrem vmešavania sa do kádrovej politiky ovplyvňuje aj obchod. Presnejšie povedané je súčasťou dynamiky rastúcej korupcie. V Almate je niekoľko obľúbených a populárnych barov, z ktorých má priamy zisk a ktorí boli „pridelení“ Sarou schváleným majiteľom.

Najstaršia z troch prezidentových dcér, Dariga, je majiteľkou národného televízneho kanála TV Chabar. Fakticky sa stala „omnipolnou spravkyňou“ akýchkoľvek informačných tokov v krajine. Do jej mediálneho impéria patria ešte TV programy ako Chabar 2, KTK, NTK, 31-kanál, rozhlasové stanice Európa a Kazachstan, Chit – FM Chabar, Retero radio, noviny Karavan, Nové pokolenie, Republika. Navyše konkrétne obmedzené ruské vysielanie ORT – Izvestija, Argumenty i fakty, o reklamnom trhu nehovoríme. V krajine sa o nej verejne začína hovoriť ako „nástupníky svojho milovaného otca“.

Pod kontrolou manžela najstaršej dcéry Rachata Alieva je každý rentabilný kazachský obchod. Donedávna predseda Komisie národnej bezpečnosti, vedie Kazachský národný banku pre Almatu a pre Almatškú oblasť. Spolu sa podieľa s manželkou na riadení mediálneho trhu.

Stredná dcéra Dinara má vplyv na vzdelávanie. Vlastní sieť súkromných elitných škôl „Miras“ s Fondom vzdelania Nazarbajeva. Jej muž Timur Kulibaev je prezidentom konzernu Kaztransgas. Najmladšia dcéra, Ali, ktorá sa vydala za syna kirgizského prvého kancelára. Alieva sa zatiaľ nepodieľa na chode krajiny, študuje s manželkou v USA. Oficiálna biografická stránka má na v kolónke miesta narodenia prázdnin štvorček. Je verejným tajomstvom, že dvaja väčšina z nich sa narodila v Almatškú (z tadiaľto pochádza rodina Nazarbajevovcov) ale-

bo v Karagandskej oblasti (z tadiaľto pochádza rodina Sary Nazarbajevovej, manželky hlavy štátu). V blízkych príbuzenských vzťahoch voči prezidentovi je jeho porada Nurtag Abykajev, prežívajú tiež „šedon eminenciu“. Achmetžan Esimov, niekdajší prvý vicepremiér a veľvyslanec, Altybek Sarsenbajev, už 10 rokov minister informácií.

Obľúbený prezidentov synovec, Kaigar Nazarbajev – Satiipaldin je prvý viceprezident spoločnosti Kazachoil, zakladateľ (príjmenom v názve zvláštnej politickej strany – Nacionalno – patriotičeskij strany a v neposlednom rade asi zbúrenec, ktorý to už s rodinou Nazarbajevovcov nemohol vydržať.

Stredoázijský bulletin 22. marca tohto roku prináša totiž zaujímavý článok od A. Isaeva, v ktorom autor približuje výzvu spomínaného Kaigara, uvažujúceho o výmene Nazarbajeva v Kazachstane. Článok nesie názov, „Príre Naslednik“, s ktorým sa Satiipaldin jednoznačne identifikuje. Jeho výzva má charakter memoranda rozdeleného do niekoľko bláv a častí. Už v prvej časti je jasné ako sa postoj synovca voči prezidentovi krajiny radikálne zmenil. Voľná interpretácia názvu tejto časti by znela ako, „Aufirdersen Nursultano“. Dopoliaľ prezidentov obľúbenec v ničom nesetril svojho strýka, rovnako aj jeho roditel.

Analyzuje, kto by mohol byť nástupcom prezidenta, pričom poukazuje na osobnosť plusu a mínus jednotlivých kandidátov. Nanajvýš aktuálna analýza pred bližiacimi sa prezidentskými voľbami. V Astane, v hlavnom meste Kazachstanu vzbudila pozornosť strýka, keď senzácia pochádzajúca z krubov blízkých prezidentovi. Ten by si údajne spolu s rodinou viedel predstaviť v čele krajiny svoju najobľúbenejšiu dcéru, mediálnu magnátku Darigu. Podstatné je, že na tento post sa chystá, aj keď až okolo horizontu 2005 roka náš Kaigar Satiipaldin, do roku 1998 Kaigar Nazarbajev. Je predvídaj, že vtedy „dosiahne svojich zákonných 99,9%prezidentských hlasov a prestane byť prícom. Tak bude vypúšťať jeho prosba: „Hospodin spas a ochráň nás od tejto rodky“.

Zostaňte, potrebujeme otrokov!
V akýchkoľvek sŕstivosti Kazachstanu nemožno takmer nikdy vylúčiť jeho národnostné zloženie, hlavne čo sa týka ruskej a ruskojazyčnej početnej diaspory. Tá bude v dohľadnej dobe totiž hrať dôležitú úlohu v presadzovaní ruských záujmov v surovinovo bohatom a príkaspickom regióne. Počet obyvateľov Kazachstanu od získania nezávislosti v 1991 po súčasnosť klesol približne o 11,5% zo 17 na 15 miliónov obyvateľov. Z krajiny sa vysťahovalo 2 milióny 820 tisíc obyvateľov, pričom najpočetnejšiu skupinu tvorili práve Rusi – a ostatné slovan-

kov!“, aspoň takto to interpretuje vo svojom poslednom diele „Rusko v troskách“ Alexander Solženjcin. Zrejme nebude ďaleko od pravdy, pretože naozaj náklady kazachského obyvateľstva na Rusi Rusom charakterizujúce jedno kazachské príslovie: „Orystan žoldasy dolsa abylovte žynghada bolsyn ...“ čo by sa dalo preložiť ako „pokiaľ máš priateľa Rus, máj vždy pripravenej sekeru...“ (Merhat Saripžan; Bezpečnostné aspekty Kazachstanu). Pomer a zastúpenie v štátnych ale aj iných funkciách sa dynamicky mení. Tam, kde kedysi dominovali Rusi, sú dnes dosadzovali Kazachi. Platí to najmä o štátnej správe, samospráve, administratívne... Tvorí sa nová nacionálna kazachská elita. Veľavravný je aj Nazarbajevov postoj, ktorý prišiel z „vynútenou“ a skoro „filozofickou“ myšlienkou: „Žárna znovuzrodenia štátu spočíva v spojení kazachského umu a ruských rúk.“

Ruština sa v schválenom Zákone o jazykoch z roku 1997 stala administratívnym jazykom. Znamená to, že jediný štátny jazyk v krajine zostáva kazachština, ruština sa smie používať v samospráve a v štátnej správe pri administratívnych konaniach. Týka sa to najmä severných oblastí Kazachstanu, kde je ruskojazyčné obyvateľstvo najpočetnejšie. V roku 1998 bolo hlavné mesto z Almaty presťahované na prezidentov návrh do provinčného Astinogradu, dnes novej metropoly Astany (v preklade hlavné mesto). Dôvody

boli prfudnosť Almaty, jej nebezpečné tektonické podložie a oslabenie ruského vplyvu v severnom Kazachstane s jeho možným separtným prijatím sa niektorých oblastí k Rusku. Zaujímavá je aj nedávno prijatá nová reforma súdnictva. Súdea, samozrejme Kazach, zasada a rozhoduje sám bez akýchkoľvek prísudciach. Príklad hodný nasledovania. Rýchlosť a efektívnosť súdnych procesov musí byť úzasná. Spor medzi Kazachom a Rusom asi nemôže skončiť pre Kazacha nespúšaním.

Superprezidentská republika?
Je prinajmenším diskutabilné, aké štátne zriadenia sa vyprofilovali v krajinách Strednej Ázie za posledných 10 rokov. Všetky sú bez rozdielu oficiálne prezidentskými republikami, kopírujúce politický systém rozšírený vo väčšine štátov SNS. Pochybné a právomocí prezidenta v týchto krajinách však ďaleko prekračujú klasický prezidentský model.

V Ustave Kazachskej republiky, schválenej národným referendum 30. augusta 1995 v tretej hlave o prezidentovi, odsek 40, čl. 2 sa hovorí: „Prezident republiky je symbolom a garantom jednoty ľudu a štátnej moci, dodržiavajúca istoty, právo a slobodu jednotlivca a občana.“ čl. 3 toho istého odseku: „Prezident republiky zaručuje fungovanie všetkých zložiek štátu a nesie zodpovednosť za mosenskú inštitúciu pre ľuďom.“ Jasná a jednoduché ustanovenia o prezidentovi, ktorý z ústavy „spravuje“ štát z titulu svojej funkcie na základe, v postsovietskych krajinách „veľmi obľúbených“, dekrétov prezidenta. Prostredníctvom dekrétov dokázal Nazarbajev vymeniť počas 5 rokov troch premiérov, 3 vicepremiérov, troch predsedov Kazachskej národnej banky, 4 ministrov obrany, vnútra a zahraničných vzťahov, 9 ministrov hospodárstva atď. Posledné hromadnejšie menovanie nových členov štátnej správy a jedného ministra prebehlo 4. mája tohto roku. Nazarbajev vymenoval nového predsedu komisie národnej bezpečnosti, sekretára rady bezpečnosti RČ, náčelníka služieb ochrany prezidentu a nového ministra kultúry, informácií a spoločenských sílud. Určite sa táto veľká a častá kumulácia vedúcich kádrov nezastaví v máji tohto roku.

Prezident nemože byť nekontrolovaný systémom brzd a protivah. V prípade, že tomu tak je, sa nedá hovoriť o prezidentskej, ani o superprezidentskej republike. S americkým prezidentacionizmom nemá takýto systém nič spoločné, aj keď myšlienka dominantného postavenia prezidenta vzišla z politickej tradície USA. Jej deformovanie napodobilom máme možnosť vidieť v krajinách Latinskej Ameriky, no v prípade stredoázijského regiónu sa zrejme jedná o celkom nové pojmá štátneho zriadenia. Ku kráľovstvám, kniežatstvám, sultanátom a kalifátom pribudli stredoázijské cháunty.

BŮH U NÁS V KARPATECH NEMÁ NA VYBRANOU

ROZHOVOR S MISIONÁŘEM PETEREM KRENICKÝM

Údolí řeky Teresvy, která pramení pod horskými hřebeny Podkarpatské Rusi, je nadmíru chudé. Chleba je zde málo, ale dříny tolik, že se tisíní mnoho kousek země pečlivě obdělávan, pastviny, lou-

ky a zahrady oddělené od sebe navzájem dřevěnými ploty a ohradami nesou stopy starostlivého hospodáře až u jimi procházíte dole vesnici nebo na kraji lesa.

Každé stéblo trávy má již rezervované místo v některém z dřevěných peníků, každý brambor zážený do kamenité půdy má již své místo v hrnci na plotně.

Usť Čorná leží v údolí Teresvy vysoko v horách, asi tak třicet kilometrů za koncem světa. Pod strmými kopci se křečí několik set dřevěných tvůrčích vesnic, ve kterých můj hostitel – slovenský katolický misionář Peter Krenický, již sedmým rokem vykonává svou naháňavou misi. Vyzbrojen silnou vírou a možná ještě silnějším drsným humorem, který jako slunce po bouřce rychle vyjasňuje bezmračné situace, zde pečuje o duše i těla svých světců, z nichž mnozí žijí na hranici mezi životem a smrtí. Na hranici, jejíž obrys jsou skryté pod každodenním všedním prozem vesnice a objeví se teprve tehdy, když nějaká tragédie podpíše závěs skrývající bídu a zoufalství. „Teprve tady jsem si uvědomil, co je to pravá víra, tady to prožívám zcela jinak.“ vy-

světluje otec Petr a na klíně jeho malou asi čtyřletou holčičku – jednu z těch dětí, které si „vyposílil“ – přesvědčil totiž její rodinu, aby si ji nenechali vzít. „Ostatní se neví vidí, že jedu na doraz, ostuňích nechávají na něj. A přece nemůžu nic moc změnit – všechno úsilí je jen jako kapka v moři. A když mi síly nestačí, abych pomohl sám, tak si to u něj vybrečám a on vždycky pomůže. A to je každou chvíli.“ říká s unaveným úsměvem člověka, který má za sebou ten den již čtvrtou hodlohožbu a ještě ho večer čeká rozvádání léků nemocným. Asi se netváří přilít chápavě, protože dodává: „Tomu možná nebudeš rozumět – tady je totiž něco zázračného. Tak tady na šťastnou hodinu tvé smrti a smrti tvých dětí.“ přijíjí mi s ožbrojícím širokým úsměvem domácí slivo-

dejší lidé. A ani těch kameni nedostává, v horských údolích tisíc lidí. Proto je tady každý kousek země pečlivě obdělávan, pastviny, louky a zahrady oddělené od sebe navzájem dřevěnými ploty a ohradami nesou stopy starostlivého hospodáře až u jimi procházíte dole vesnici nebo na kraji lesa.

bedůvry a odpovědnost za jejich osudy. To vše místním lidem vzali komunisté a dodnes tím, kteří jsou u moci, velice vybohuje vládnout lidem bez vůle k samostatnému životu, zberákům bez možnosti sebehorného zaměstnání, kteří si zvykli být odkázáni jen na milodary moecených. Je třeba lidí vyvést z bláznivého otroctví a sčůpřídromného strachu, dát jim možnost, aby se uživilí sami, jímak zůstaté tato bohatá země domovem chudáků, kteří budou utíkat za práci do ciziny. Nejhorší na tom ale je, že často bída není v lidě. Lidé raději trpí v ústraní, než aby žebřili na ulicích. Pak se vám stane, že se ve vás blízkosti, aniž o tom kokolní více, pokouší o sebevraždu nezaměstnaný otec dvou dětí plotou, co je sám zabije. Jako se to před nedávno stalo ve městě Tjatevo.

Katolická církev má na Podkarpatské Rusi svou tradici. Jak vypadá situace po obnovení náboženství svobody?
Do roku 1949 byli na Podkarpatské Rusi převážně katolíci. Po válce je komunisté uvěznili, odvlekli na Sibiř, mučili za to, že byli představiteli katolické církve. Teprve za Gorbačova, když se začal náboženský život obnovovat, dostali katolíci povolení k činnosti. Ale nevrátili nám žádné objekty, které nám kdysi patřili, žádné kostely nebo fary, vše připadlo pravoslavné církvi. Zpočátku jsme potulovali naše na ulici nebo ve větších domech. Teď už se nám podařilo získat několik kostelů a další budeme stavět. A kde máme střechu nad hlavou, tam lidé přicházejí a vzpomínají si na to, že jejich rodiče byli katolíci.

Ale pořád máme problémy s místní mocí i s pravoslavnými popy. Například v Dubovce nám pravoslavní nevraceli čtyři kostely. A když jsme jednali s židovskou obcí a ta souhlasila s tím, abychom využívali jejich bývalou a nyní prázdnou synagogu, okresní úředníci to zamítli. Stále potřešujeme peníze, zda za získané peníze stavět střechu nad hlavou alebo pomoci tím, kteří jsou v nouzi. Když mám, tak to musím podělit. Vždyť co má větší cenu? Budova, kterou opravujeme, nebo ti lidé? Když jedu ze Slovenska nebo Česk a vezu to, co nám lidé darují, tak už cestou musím nakoupit stavební materiál, jímak bych to doma rozdala, tomu se nelze ubránit. Vždyť i od tebe tvoje žena vytáhne všechno, co máš. No a moji ženou je celá farma.

Vztahy s představiteli pravoslavných tady asi nejsou nejlepší. Jaké jsou kořeny jejich odmítavého postoje ke katolíkům?

Nejsou nejlepší, ale my se snažíme nevyhledávat možnosti konfliktu a naše komunita roste. Pravoslavní popové se modlí v kostele, aby papež zemřel do června, kdy má přijet na Ukrajinu. A tvrdí, že pod čepicí má vytvořeno znamení dábla 666, proto ji přý nosí. To můžete slyšet z kazately v kostele. Ale není se co divit, protože v minulosti všichni popové byli spolupracovníky KCB a o nějaké duchovní formaci se ne dává u nich mluvit. I nyní se pravoslavní církev udržuje ve strachu a v pověrách. Ostatně po staletí byla servilně ve službách moci a stejná situace je i dnes. Například na Velký Pátek je zvykem vynášet před chrám plátno. A všude popové prosí, aby místní politici, starosta nebo primátor, byli u toho. Přitom to má být výraz víry a ne politické akce. Samozřejmě útoky se nevyhnují ani mně, tvrdí o mně, že si tady v horách dělám kariéru za velké peníze a že nám papež přiveze dolary, abychom si kupovali pušky. Návštěva papeže je pro nás velkým povzbuzením, už teď nás tolik neponižují jako předtím.

Kolik lidí se tady dnes hlásí ke katolictví a jak celků je vaše horská farnost?

Rusini jsou přirozeně religiózní, jsou více emocionální než my a mají větší přirozenou potřebu náboženského vžití. Moc lidí ale ještě vyčkává. Bojí se, že budou atakováni okolím, bojí se chodit přes den do kostela. Pravoslavní bátuskové vytvářejí v kostele psychózu zaměřenou proti katolíkům a lidi se pak obávají se k nám přidat. Proto chodí raději v noci na noční modlení - to máme vždycky vyprázdněno. Například v Německé Mokré je 85 % katolíků v Ústí Čorné je 85 % katolíků a v Dubové 20 % katolíků. Tam ale nemáme kostel, takže jich může být mnohem více. Celkem mám osm farností a dva kaplany jako pomocníky. Na celý okres jsme čtyři a v neděli nám přichází ještě pět nebo šest lidí. Vy káže se řečnicko-horské prostředí, tak si představíte malé vesničky. Ale vesnice, které patří do mé působnosti, mají od tisíce do třinácti tisíc obyvatel. Nejmenší z nich má patnáct lidí a ve škole je tři sta třicet dětí. Máme velkou porodnost, jsme jediným okresem na Ukrajině, kde je větší porodnost než úmrtnost.

Takže vytlídění horských údolí Teresty nehrozí?

To není tak jednoznačné. Lidé utíkají za prací, což je důsledek komunistických dotací, které v naší oblasti způsobily určitě přelidnění. A jak se zhroutil hospodářství a tím i průmysl, tak se v horách ztratily pracovní příležitosti a zůstala jen práce v lese a zemědělství, což jíz tolik lidí neuvěří. Pokud mají kam, tak lidé odcházejí. Navíc se po povodních zjistilo, že kopece nad Ruskou a Německou Mokrou se mížou kdykoliv sesunout a vláda rozhodla obě obce úplně vystěhovat. Nikdo se nechce podepsat pod to, že se tam dá žít, protože sesuvy jsou tam časté, během letošního povodně například zaspalo osm domů. Na vystěhování obcí však nejsou peníze, na nový dům vláda lidem poskytuje jen třicet tisíc hriven, což je hrozné málo.

Jak vypadá obvyklý život v horách?

V zimě je sněhu až po kominu a do domů scházíme po schodech vyházených ve sněhu. V posledních letech nás navíc trápí povodně. Kamenné obchody fungují jen krátkou dobu. Donedávka se obchodovalo pouze na tržišti a i dnes jsou tržiště plná. Vláda v tom nechce udělat pořádek, protože ti, kteří vládnou, sami loví v kalných vodách. Navíc je pro místní lidé všechno drahé. Kilo chleba stojí v přepočtu 20 korun, dvě hrivny. Přitom dáchod je pouze 40 hriven, tedy asi dvacet bochníků chleba. Z toho se nedá žít. A když se člověk topí, tak hledá, čeho by se chytl. Tak se i lidé u nás obraceli na mě s prosbou o léky a jinou pomoc a já jim to nemohu odmítnout. Pokud mám, tak pomůžu. Bydlím například v podnámí v domě lidí, kteří odchází za prací, a teď jsem tam udělal internát pro mládež. Na jaře od nás lidé odcházejí hledat si práci a přicházejí za mnou prosti o peníze na lístky na cestu. Lékáři jsou kvalitní, ale musí se platit, protože státi je platí velice málo. A umřít je, takže lukras, na to se složí celá vesnice, protože lukras je taková pomalost velká, že vás musí pohostit i kdyby měli být měsíc hladoví. Podobně jako lékaři jsou na tom i učitelé, vláda neumí ohodnotit in-

teligenční, ale je tragédie budoucnosti. Chcejí po ní, aby se obětovala pro národ, ale i inteligence musí něco jíst. Například ředitel naší školy, výrobny chlap, odjel nakonec do Německa, odkud se nám snaží pomoci, protože nemohl uvidět rodinu. Díky těmto podnikmám je úroveň školství velice nízká. Ukrajina je na tom špatně a my jsme v zapadlých horách na jejím okraji, takže jsme na tom ještě hůř. Paradoxně jsem vědci i za povodně. Moc rodin na tom bylo špatně a my jsme jim neměli jak pomoci. Díky katastrofám máme světlo, už nám ho nevyvinají, a začali starým lidem vyplácet minimální důchody. Takže alespoň trochu jim je lépe.

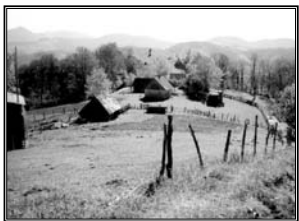

Jezdí od vás hodně lidí na práci do Čech?

Pro naše dělníky je luxus dostat se na práci do Čech a je to taky pod lidskou důstojnost. Normální pobyt v Čechách je nemožný díky vizové povinnosti. Vizum získáte jediné přes zprostředkovatele a stojí kolem 80 USD až 100 USD, podle toho jak člověk spěchá. Zatímco mafie hranicemi normálně projde, normální člověk nemůže, protože tolik peněz na víza nemá. Vypadá to, jakoby česká a slovenská vláda ve spolupráci s ukrajinskou spustili novou železnu oponu.

Pomáhají vám některé humanitární organizace?

Já osobně nemám v lásce humanitární pomoc, protože ničí mezilidské vztahy. Jakmile přijde kámon s pomocí, tak se v lidech ožívají všechny negativní vlastnosti. My se proto snažíme to utajit, a přitom neděláme kasty, bud pomoc pro všechny nebo nikomu. A když to utajit nejde, tak se snažíme rozdělovat balíčky za práci. Když kluci třeba opraví nějaké nekomu plot, tak dostanou balíček, jinak ne. Zvláště mladí lidé, když si zvyknou na nečinnost, tak spějí k nějaké tragedii. Nesmíme z lidí dělat zebřáky a brát jim jejich lidskou důstojnost. Jsou někteří, kteří chtějí být zebřáky. Dobrá, je to jejich věc, ale já se na tom podoblet nedávám. Nejhorší například jsou ti, když přijedou vystěhováni, místní rodáci, kteří se uchylili třeba v Německu a ukazují, že oni můžou slápat po lidské důstojnosti. Rozsypou na ulici kyblí sladkosti a pak makají fotoparáty aby tu byli zachytáni. To se nedělá ani s opicemi v ZOO. Bída není, když je někdo chudý, ale když někdo chudý pomoci druhému a přitom nemá ničtu vůči člověku.

Má místní mládež nějakou perspektivu, naději na zlepšení situace?

Pokud se sami nebudeme snažit o zlepšení tak se toho příliš k lepšmu nemáme. Místní mládež je talentovaná, ale nemá příliš mnoho příležitostí svůj talent rozvíjet. Koupl jsem proto bývalý kulturní dům a to bylo opravujeme. Chci v něm pořádat pro mládež diskotéky bez alkoholu, aby se naučili tančit, jen abych jim ukázal, že to jde. Snažím se dát těm talentovaným lidem možnost vydělat nějaké peníze pro své rodiny, pomáham i studentům. Naše děti například hledí zpívají a tak jsme se rozhodli, že budeme jezdit po těch bohatších vesnicích v nížním, kde se toho přece jenom urodí více než u nás v horách, s programem duchovní hudby. Abychom kousek toho, co umíme, vyměnili třeba za trochu jídla a z toho mohli žít. Já miluji jejich ukrajinské písničky, občas si tak sedneme s chlapem a zpíváme si - dodává mi to ohromnou sílu. Naučil jsem se jejich písničky a melodie, abych je pak zase já učil tomu, co je pro mě typické.

Má mládež nějakou možnost podivat se do světa?

Pro rodiče je to všechno příliš drahé. Mí pomocníci v Čechách mi navrhovali, abych od nás přivezl nějaké děti s sebou do Čech. Moc dětí u nás má po povodních deprese a tam by přišli na jiné myšlenky. Ale k čemu by to bylo, kdyby to všechno v Čechách viděli? Pak by se s žalem vrátili domů a litovali toho, že jim rodiče nemohli dát to a ono a že musí žít v horách, které ještě před odjezdem pokládali za svůj domov. A měli by ještě větší deprese než před odjezdem. To není způsob pomoci. Ani dospělí se s tím často nedokáží vyrovnat, natož děti. Když byl můj kaplan povrtat Slovensku, tak měl po návratu taky problém vyrovnat se s touto situací po všech těch věcech a možnostech, které se u vás nabízejí a každý je vlastní. Na západě jsou lidé zkázení tím, že neustále musí litovat a ono a bez toho neumožní žít. Tak jsem si myslil, že bez koupelny a splachovacího záchodu nelze žít, ale není to pravda. Podstatné je žít pro druhé, ale to se nesmí hrabat jen v sobě a ve své touze po věcech. Cestování může spíše pomoci vám. Když narikáte, jak je u vás zle, tak přijďte k nám a hned budete spokojeni a šťastni.

Jakým způsobem lze těm lidem tady pomoci, kde začít v takovém prostředí, když se člověk může spojit sám na sebe?

Žít pro lidi se dá kdekoliv i v těch nejhorších podmínkách. Na Ukrajině lidé ale dnes nevěří, že to s nimi někdo může i opravdu věřit. V duchovním smyslu jsou na úrovni malých dětí, umí se ale těšit z toho, co pro ně uděláš. Jsou nezralí brát na sebe odpovědnost a starat se o sebe, řídit se ale tím, co uděláš ty. Uvědomil jsem si, že evangelium nelze hlásit jen teoreticky, ti lidé se musí přesvědčit, že to funguje i v mé životě. Oni mne zkoušejí a porouží i každé stránky, jestli jsem takový, jak evangelium hlásím. Ano, jestli jsem takový, jakého mne neposlyší pravoslavní bátuskové: jsem si přijel udělat kariéru a jsem pláncem papežem. Zamířil jsem si je a chci jim ukázat, že jim mám co nabídnout, že společně nám může být lépe.

Odkud čerpáte sílu k tomu, pracovat ve dne v noci pro druhé?

Abych nebyl pochopen, navštívil, tedy jediné je tady dostatek, tak sám musím čerpat sílu z modlitby. Učím tudy i ostatní. Proto jsme začali dělat pro lidi v bezradnosti, kteří se například utápí v alkoholu, modlitby v noci. Dělám to jednou za měsíc a stalo se to velkým osvětlením a slavností pro všechny. Když se všichni sejdem a modlime se do rána, tak lidé nám na vybranou - musíme nám dodat sílu, ukázat, že on ještě neodešel z Karpat. Je to ohromný zážitek vidět, jak lidé prožívají tu noc, jak se během ní mění a jak se v jejich tvářích rodí radost a optimismus.

Pomáháte mnohým lidem, kteří vás potřebují. Dostává se vám na oplátku něčeho od nich?

Já jsem věčný bohu za to, že jsem tady, protože tady jsem životem hodnotu svého života i své poslání. Když jsem působil jako kněz kdekoliv jinde, tak jsem byl spíše frajřínek než kněz. Teprve tady jsem objevil, kolik je ve mně opravdové víry. Uprostřed těch lidí v horách jsem zjistil, co to je víra, co to je duchovno v životě člověka, jak je lidem třeba pomoci navázat osobní kontakt a jaká je to síla, když se to povede. Všude se tím chvám, že jako katolický kněz mám na Ukrajině 12 dětí, jejich rodiče jsem přesvědčil, aby nešli na potrat. To jsou ty mé děti, které hned po holozistické leži ke mně. Pro mě je podstatné, abych všechny tady miloval a abych chtěl pro to a ono a že to obětoval se. Ono se totiž vyplácí investovat do života pro jiného a nevyplácí se žít jen pro sebe, takový člověk nenalazne uspokojení. I když se člověk nedokáže uznání, i když vám nepřijímá metal, stojí za to tu drubě milovat. A když to uděláte ochotně, tu opravdovou lásku, tak se k tomu budete stále vracet. Proto jim i katekumenský pořádek říkám: není důležité, zda přijde povodeň nebo ne, důležité je, aby až zahyneme, byly doklady na cestu v úplném pořádku. Abychom se na konci života nemuseli stydět a mohli umřít šťastně. A nikdo nám přece nemůže zabránit, aby se člověk s navzájem pomáhal i choval se k sobě jako lidé - to záleží jen na nás. A právě proto jsem tady a ne jinde - tady udělám největší kariéru.

VÝSTUP NA ELBRUS

Expedice Gentiana na nejvyšší vrchol Evropy Petr Kamemický

Elbrus má mnoho jmen a přívlastků, ale výzva je jen jedna. Která je nejvyšší hora Evropy a kde leží? Odpověď: Elbrus a leží na druhém konci evropského kontinentu. Na Kavkazce. Staří Řekové tam umístili zemi Amazonek, skálu, ke které byl připoután Prometheus, a Kolchidu i s bájnými zlatým roumem. Moderní mytologie zabývá pohorí zbraněmi, úplatnými pohraničníky, sněnými domorodci. A tak shlédnout náš starý kontinent z jeho nejvyššího bodu patří k dobrodružstvím, která si většina pověstně rozumných obyvatel naší kotliny nechá ujet.

Možná si řeknete jak to že Elbrus, když já znám Mt. Blanc. Z dostupných pramenů není zřejmé kde přesně věst hranicemi čarou mezi Evropou a Asií. Ku příkladu ve světových atlasech Oxford Atlas of the World 1958, v Hammond Atlas of the World 1974 a v mnoha dalších je uveden Elbrus jako nejvyšší bod Evropy. V českých a ruských mapách vydaných v době komunistické vlády je středoch Evropy Mt. Blanc. Ne tak dávno vedena debata, zda Rusko patří do Evropy nebo ne, naznačuje, že názory na východní hranici Evropy jsou různé a nevyřešené. Na dlouhou stranu není to tak trochu jedno, když Evropa je jen prostranstvím Asiie?

„Ne oko dělá horu velkou nebo malou, ale lidské srdce.“ (Norgay Tenzing). Mezi hory, které nevnímáte podle nad-

š nejvyšší horou Evropy, má také mnoho jmen. Antické národy je nazývaly Strobilos. Místní kavkazské kmny mu dávaly všelijaká jména: Jalbus (Snežná hora), Aaš Hamača (Posvátná hora), Ošchamachu (Jitřní hora), Džinpadišacha (Vládcé horských duchů), Mingi-Tau (Tisícopadsácha), Kuska-Maf (Hora přámající sístí), Elburum (Velká hora), Urgišgumoe mu říkali Abchazové a pro Čerkesy byl Sačgor.

My jsme nezvolili ani lanovku, která některé výpravy vyzve do výšky 3800m, ani bezpečnější cestu po sedlovém lánovém spráši kopírujícím dráhu lanovky. Přes těrskskou hvězdarnu jsme se ocitli před ledovcovým splazem, kde jsme již použili lana na navázání a železa ulehčující pohyb na ledovci. Bylo krásné slu-

mořské výšky, ale pro vlastní kouzlo, patří Elbrus. Sice je to nejvyšší hora Evropy, avšak v porovnání s asijskými velehorami vypadá jako mladá bráška. Leží v pohorí Kavkaz v jihovýchodním cípu Evropy.

S Kavkazem i Elbrusem se spjatou mnoho mýtů a pověstí. 5642 metrů vysoký západní vrchol Elbrusu vznikl sopečnou činností, kdy byl vyřazen výbuchem v mladší době třetihorní. Jeho výšku mu tak závidí vlastní první, východní, vrchol s „pouhými“ 5621m. Podle pověstí ale vznikl jinou cestou, cestou, kterou neřídí přírodní zákony. „Silný Beštan, ruský Pjatigorsk, syn Elbruse, se při návštěvě národa Nartů zamířil do překrásné díry Mašuk. Přivedl jí k otci, který však nelokálně odolat překrásné Mašku a zamířil se do ní. Z touhy získat Mašuk pro sebe poslal svého syna a soka do války v domnění, že se nevrátí. Beštan se ale vrátil, a tak mezi muži došlo k souboji. Elbrus rozsekal Beštana na pět kusů. Ten se však vzchopil a těžkým mečem rozal svého otce ve dvě.“ Od té doby má Elbrus dva vrcholy. A co se stalo s Beštan a Mašuk? Krásná Mašuk ze žalu zkaženela a proměnila se v horu poblíž Pjatigorsk. Beštan neměl jinou odě. Vždyť v turkijých jazycích znamená beštan pět hor. Do této oblasti jsme se vypravili, abychom poznali nejen to, které jsou tak opředeny pověstmi a historií, ale i místní obyvatelstvo. Po pěti dnech cestování jsme dorazili do údolí Baksan, které je jedno z výchozích míst na úbočí 5642 metrů vysokého Elbrusu. Poslední vesničkou v údolí je Těrskol. Pro nás to však bylo první místo, kde jsme postavili stany pod horským masivem Kavkaz a rozdělali oheň na uvaření čaje. Časné ráno nás čekalo prozření, když se okolo našich stanů pášlo menší stádo krav a donutilo nás vylézt dříve z teplých spacáků do chladného jitra. Ovšem scenerie, která se před námi otevřela, nám všem vzala dech. Jelikož jsme stavy stávil již za tmy, jediné co zůstalo našim očím neukryto, byla tmavá silueta hor a občasný odlesk měšičného světla o hladinou horské bystřiny. A nyní vyrušeni ze spánku viděli jsme vše, co v noci bylo schováno pod rouškou tmy. Majestátní masiv hor pokrytý vegetací, ve vyšší poloze se stálo vrstvou ledovce,

nečné počasí bez mráčku na obloze. Po krátké přestávce na doplnění sil v podobě týčinky PowerBar a nezbytného přísunu tekutin, jsme vyrazili na ledovce plný až několik desítek hlubokých trhlin. Chůze na laně je znatelně pomalejší, neboť je potřeba, aby se celá výprava sjednotila v rytmu. Samotné stoupání ztěžují již zmíněné trhliny. Některé lze jednoduše překročit, ale ty velké se obcházejí do té doby, dokud se nenajde vhodnější místo k jejich překonání. Čas plynul rychleji, než jsme předpokládali, a i počasí se začalo pomalu zhoršovat. Zpoza gruzinských hor, které celé pole dne držely mraky ve svém objetí, se převálala mráčna a na ledovce padla mlha. Začalo se stmívat a nám ubývaly síly. Až kolem deváté hodiny večer, po téměř deseti hodinách slápní, jsme dorazili na Prijut-11. Značné vyčerpání jsme vzali zavědk i jedinou jako místem kam spánku. Na chatě jsme strávili celkem tři dny. První den jsme odpovídali a začali počítovat první příznaky horské nemoci. Odpovědně jsme se vrátili na ledovce a vyzkoušeli si lezení v trhlinách. Když se ocitnete v hluboké trhlíně, seč navázání, zmocní se vás pocit jisté bezmoci k tomu masivněmu a stále živému ledovci. Uvědomíte si sílu obklopující lmoty a její nicví schopnosti z mnoha nechtění. Další dva dny se zhoršilo počasí a uvěřeno nás na chatě. Čekání bylo ubíjející a donutilo nás vymyslet nově a nově hory pro ukračené dvoudenní chvíle. Koněně přestala nepřijímat vína a my se rozhodli, že se ráno pokusíme o výstup. Vstávání velmi brzy, kolem druhé hodiny ranní. Všichni, kteří se chceme pokusit o vrchol, se potkáváme v jídelně. Je cítit určité napětí až v hlase nebo i ve výrazu v obličeji. Ve tmě a zímě stoupáme v pravidelném rytmu nahoru na horu. Po třech hodinách se na východě otevře nebo

a první paprsky slunce se zprvu nesměle dotýkají hlavního kavkazského hřebene. Navývají na své mohloutě až to vypadá, že svoji záři postupně zapalují vrsky hor jako svěčku. Třpyt barev není ledovcovou plání v bohatou škálu teplých barev. Jako kdyby žhavá láva vytékající z kráteru sopky, rozlévala sluneční malif své barvy po svalu zaplněném horolezci. Purpurová se mění v oranžovou, až po chvíli nádherně žrůvová a zmocní se všech vrcholů kavkazských stěn a pilířů. Ušby, Nakra-Tau, Donguz-Ornun, Šchary, Dychtau a dalších velkých a malých vrcholů hřebene. Pohalu docházíme k Pastuchovům kamemint ve výšce 4800m. A.V. Pastuchov (1860-1899) byl vojenským topografem a horolezcem. Proslavil se svými výstupy na vrcholy Kavkaz a topografickými pracemi z této oblasti.

Pozvolna ukrajujeme další výškové metry ze zbývajících 842. Je to obtížnější a pomalejší. Stěkajíce pot smývá ochranný krém z obličeje a odražené paprsky otce řežou i přes ochranné brýle. Po úmorném pochodu se konečně ocitáme v sedle obou vrcholů. Těžce oddechujeme a zavazujeme, zda budeme pokračovat ve zbývajících 300 výškových metrech. Nakonec se hoře vzdáváme a vracíme se směrem k Prijutu-11. Boli trochu hlava, cítíme únavu a chybějící aklimatizaci. Rozložili jsme se správcem chaty a vydali se na zpáteční pochod do údolí Baksan. Nikomu toho večera nebylo do vitkopání. Časté pohledy na nezoláný Elbrus prozrazovaly, že jsme zklamání vlastní nespěchem. Možná přístě. Druhý den jsme se vydali na západ, na Domбай. Podkávání patří společnosti Gentiana, která vybavila expedici potřebným horolezeckým materiálem.

VLAKY S DUŠÍ SAMOVARU - dokončení z 1. čísla

Lenin
Lenin Vás bude na vašich cestách samoderžavím provázet na každém kroku. Na každém nádraží, před každým světem objevíte jeho větší či menší poprsí, sochu, obrazy. Jeho postava je synonymem pro Mesiáše a Boha v jednom. Ve městě Kurgan můžete na nádraží spatřit naivní fresku znázorňující samoderžaví s různými komunistickými stavbami a průmyslovými giganty představující jistoty šťastné budoucnosti. A uprostřed toho vyniká i nebi mauzoleum s mumií Lenina-Mesiáše na Rudém náměstí v Moskvě, jakoby právě od něj vyběhaly všechny paprsky moci, pravdy a společného blahobytu, na který se pořád ještě čeká. Zatímco hodně ze své historie již Rusové pochopili, mýty o Leninovi a jeho "jedine správné" cestě jsou věcně a klami se jim jak moderní novomanželé, pokládají květiny v bronzové sochy, tak účastníci různých ruských válek. A jak je známo, mytologie rozumnými argumenty vyvrátit. Ostatně právě díky Leninově náklonnosti k prolévání krve vlastního národa panuje v této ohromné zemi již osmdesát let takřka nepřetržitý válečný stav, na který si lidé již zvykli a který je živou pravou mýtou. Témi novými, síkavě obhajovanými, i témi zcela novými, síkavě křemými státní propagandou.

Tarakaní (svábi)
Tarakaní neodmyslitelně patří k Asii a jsou to skoro úplně neznámí branci, kteří nade vše milují cestování a vše, co s tím souvisí (jako jsou svatyně, spina, nedostatek teplé vody) a mohli by tudíž být maskem cest po Rusku. Budou vás, i když často jen zcela nepozorovaně, provázet v ubytovnách, ve vlacích, v obchodech, na nádražích i v jídelnách. Jsou světovláda a většinou se dávají na pochod teprve až po setmění podobně jako vlakoví zlodějkové.

Opilec (pánjny)
Opilec se vyskytuje všude tam, kam až sahají hranice Ruska. Prochází nezmeněn skrz stáletí a skrz všechny společenské třídy. Nejčastěji ho potkáme v podobě vlakového či nádražního opilce, který se znenadání vynoří kdo-vídkud, aby se do nás zavezl, opřel, dýchal vodku přímo do tváře a přitom recitoval své vlastní milostné básně o Leninovi. V každém případě hledá partáka s penězencem, který mu za to, že je už nikdy nevidí, dá na butylky vodky. Tento sběr ovšem nikdy neuplácí a svého vodkádáře již neopustí. Univerzální rada, jak se zbavit opilce, neexistuje, osvědčilo se hrát mírně zblběho Američana, který nemí ani slovo rusky, a postaví se nevtíravě

vedle skupinky bábulek, které vračejí se z práce zrovna probírají nové cenové relace potraviny a dočetného opilec zneškodní jeho v rychlé nezpůsobné hlídce. Jejich smysl pro pořádek je totiž mnohem silnější.

Bělomorky
Jsou to supersilné papirosy „pjatovo sorta“ (páté třídy) působící již po třetí cigarete jako ostrý halucinogen. Je to vzhodný dárek pro opilce. Jsou pojmenovány po Bělomorském-Baltském kanále, který stavěl vězni severoruských stalinských táborů nucených prací. Na každé papiro je tento kanál, dlužný kostmi ubitých vězňů, znázorněn. Tyto papirosy kouřil i světznámý Vlk, který pronásledoval Zajice.

Děžura (zřídka i zedurnyj)
Děžura je zvláštní a zcela specifický tvůr, vyskytující se v Rusku v hojném počtu. To ona ovládá svým pevným hlasem a mírnou (či značnou) nadhovou každé nádraží, každou kancelář či úřad, pokladnu, komnatu oddycha (nádražní ubytovna), čekárnu, vagon, vlak - to ona ve skutečnosti ovládá Rusko. Na ni záleží, zda cestovatel dostane čaj, jízdenku, ubytování, zda po cestě nezmrzne či se neudusí vedrem, zda mu neupadne motocykl měchýč či mu neujede vlak, když shání něco k snědku na nastápní. Funkce děžury je zjevným pozůstatkem matriarchátu u Slovanů a v chování děžury vůči cizincům právě rysy mateřství našitý většinou zcela převládají. Děžura na rozdíl od bábulek vždy zastává nějakou důležitou funkci v aparátu samoderžaví. Obě dvě jsou díky své všeobecné autoritě nejlepší obranou před zloději a opilci. Funkce děžury může vykonávat i chlap, v tom případě hrozí nebezpečí, že je notorickým opilem a jeho činnost pak spočívá pouze ve snaze sehnat co nejvíce vodky a kamarádů k její konzumaci.

Bábůlka
Bábůlku je žena neutřítoho věku a obdivuhodné vitality, zbavující se obchodováním na nádražích, nástupištech či přímo ve vlacích. Díky ní pasážéři vlaků i na cestě neumírní žít a hlady, to oni je zásobuje chlebem, cigaretami, kafelem, proháni s kartoušou nebo s varejnem, blinami (palacinky), napitkem, jájcem, ředkvičkami, maroženým, nádobím, topkámí Adidas, ponožkami, krístalem, vánočními kolekce, vláknými šátky a vodorů. Většinou říhá na vlak přímo na nástupišti a s připraveným reklamním sloganem na rtech usměje se tvářem, tribočkou s sokoládom, maróženoje želatinám, kóla, sprajt, minérálka, bůlkoči zdobnyje,

vódočka rúskaja, batónički (veky) atd.“ se vrhá na vylézající a lenivě se protahující cestující. Prochází-li vagonem, je její rychlost většinou tak velká, že hlady cestující, nem-li dost hlbit, nemá valnou šanci ji zastavit. Své zboží rozváží ve velkých taškách nebo rozváží naskládané na starém dětském kočárku. Na dně každé tašky s luhovými zbožím se vždy ukrývá pár lahvi vodky.

Diréktor
(čti diréktor, též staršij, rukavádítel)
Diréktor je funkce, která zřejmě vzešla z hodnosti náčelníka kmene a je tudíž vsude v Asii hojně rozšířena. Každý chlap, který dosáhne postavení, jež mu umožňuje řídit a rozhodovat o osudech alespoň dvou lidí, se automaticky stává diréktorem a není již mومن pracovat. Jeho činnost spočívá v neustálém potírání si rukou se svými podřízenými či ještě lépe s jinými diréktory, v kouření zahraničních cigaret, v projížděcích službách autem a v přijímání či vymáhání dárek a pozornosti zpřijemujících život, jímž podřízení dostávají odměny. Ten po uvedení do funkce již není obyčejným člověkem, stává se příslušníkem nadřazené kasty diréktorů, kteří se vždy vzájemně respektují, při každé příležitosti dávají navo svůj odstup vůči obyčejným lidem, předbíhají se ve frontách, nechávají si nejlepší kusy masa a nejhezčí zaječkové pro sebe či sobě rovné. Cizince (inostrance) se může, je-li dostatečně asertivní, rozhodný a drzí, poměrně jednoduše vzlouit do společnosti diréktorů, kteří se občas rádi chlubí přítomností svého otce na svém dvoře. Na cestě po Rusku se nejčastěji setkáváme s diréktorem ve funkci řidiče, děžury, náčelníka policie, náčelníka tajné policie, náčelníka sovětu, náčelníka pasové policie, náčelníka vlaku, nádraží nebo veřejných záchodů. Diréktory si vždy vykládají zákony své země ve svých rozpěch, zejména předpisy týkající se různých poplatků, cel a daní. Kolem sebe za účelem jejich vybití shromažďují tu a přetím kavačičky, kteří dodávají rituální peněz, jež je hlavním zdrojem jejich příjmů, puce legality. Vyžadování stvrzenky je považováno za znevážení osobnosti náčelníka a jeho funkce. O bezohlednosti diréktora

ra se nikdy nepochybuje, protože všichni dobře ví, že vše, co diréktor dělá, slouží ku prospěchu všech a nikoliv jeho, jak by se mohlo na první pohled zdát. A pokud to někdo neví, diréktor mu to rád a rychle vysvětlí.

Vlak (pójezd)
Vlak je kulturně-spoločenská instituce, pohyblivce se maximální povolenou rychlostí 50 kilometrů v hodině z jedné strany samoderžaví na druhou. Umožňuje obyvatele Ruska navzájem obcovat, popíjet čaj, odpocínout si od všednosti, uzavírat nebo rozlézat dosažovaní manželské svazky či nacházet nové přátele. Ve vlaku skoro vždy

(výjimkou jsou výpravky, kdy děžura je chlap-alkoholik) vládne příjemné domácí prostředí, všichni jsou převlečení z obleku do županů či tepláků, pobíhají po vagonu v trepkách s konkrétními konvicemi čaje, dívky se svůdně rozvalují na lehátkách a zpod příkrývek vystrkují tváře, na kterých jsou přešvedčeny, že jsou nejehezčí. Správnou pohodu ve vlaku dotváří bublající samovar, dostatečně a neustále doplňované zásoby jídla a čerstvá a vydatná spánek zlepšující trávení jídla a vodky. Vlaky se v Rusku dělí podle přepravní rychlosti na „skóryje pojězdy“ (odpovídá našemu rychlíku), které mají číslovaní od 1 do 149, „skórotyje“ (naš spěšný) s čísly 151 až 169 a „pasážirské“ (ještě o něco pomalejší), číslované od 171 do 699. Našim osobákům odpovídají vlaky „prigorodnyje“, které stáží skutečně v každé zastávce, nejsou lehátkové a, jak sám název vypovídá, od svého „górodu“ se nezahládají na větší vzdálenost než 200 kilometrů. Rychlost vlaků hraje podstatnější roli teprve při větších vzdálenostech. Například po čtyřech dnech jízdy může čísel rozdílný mezi vlaky číslo 6 a 188 až 12 hodin. V dálkových vlacích cestující společně s jízdenkou automaticky obdrží i lůžko či lehátko. V ruských vlacích si můžete ve druhé třídě koupit „plakartku“ a uléhnout na jedno z šesti lehátek umístěných v jakémsi otevřeném oddělení, kterým prochází chodbička, takže celkový vzhled vagonu připomíná spíše nedečárnu a o soukromí je zde nouze. „Obšij“ vagon je stejného typu, ale cestující nemá zajištěné lehátko a o místa se musí tvrdě bojovat. Je to nejvyšší ale i nejlevnější a nejzajímavější

třída dálkových vlaků. Dalším typem je „kupejnyj“ vagon, který již dobře známe i z našich vlaků, kde jednotlivá oddělení lze uzamknout. Zamknutí je ovšem podobou pro zloděje znale umění odepknat a vzt.

Čaj, samovar, kípítok
V každém vagonu děžura udržuje oheň v samovaru, ze kterého si cestující bezplatně odeberá kípítok (vařící voda) a během několika minut se čerstvě připravuje jednu konvici čaje za cenu. Prázdné šálky od čaje pomáhají odměřovat čas, který se navíc neustále mění podle časových pásem. Často jsou právě šálky jediným důkazem toho, že čas vůbec plyne, protože krajina za oknem je po několik dnů úplně stejná. Čaj rovněž pomáhá nacházet nové přátele, kdežto o vodce je známo, že tato nová přátelství prověřuje.

Vodka
(stogromn, butylka vódočka)
Vodka je ruským národním nápojem, který léčí všechny nemoci těla i duše pravého Ruska. Podává se ve sklenici o velikosti zavarovačky, protože pouze v tomto množství dokáže neduh zneškodnit, a pije se zásadně do dna. Ke konzumaci vodky je vždy a všude ta práva chvilka a místo. S oblibou jí Rusové vodku z dvovedcového kelímku na kapoti žigulku ve stepi, tajze či tundře, nebo na lavice uprostřed města, kterou navíc využívají nakrájjeným salámem v umístěném papíru, okurkama nebo sášenou rybou. Nejmenší poživatelnou dávkou vodky je v Rusku „stogromn“ (asi dva až čtyři deci, podle velikosti dostupné zavarovačky). Jako přloha se „zakúsvajet“ nasolená rybka, „agnéce“ (nasolená kvašená okurčička) a chleď. Pítí vodky je základem společenských rituálů, na který je nutno být při cestách Ruskem neustále připraven - nejlépe plným žaludkem. Vodka je i základem platidel, pokud platíte peníze, často je čísla předpřítvána na „butylky vódočky“ a placená suma pak může odpovídat celohodinnému nároku ceny jedné láhve. Pokud tomu tak není, je obchodní transakce zrušena.

Nádraží (vazgal)
Ruské nádraží je často centrem společenského života celého městečka. V jeho budově je umístěna postel, čekárna, komnaty oddycha (ubytovna), bufety, stalovaja (levná jídelna), igrovýje automaty, hořčí, police, informace, pokladny, lékárný - zkrátka vše, co může zanevřený cestující potřebovat. Na ruských nádražích je toždo třeba od našich) ovšem vždy vládne absolutní pořádek, který udržují milionéři, tajní, děžury a bábůlky ve svorné spolupráci.

Prádlo (beljój)
Ložní prádlo se dá získat ve spacím vagoně a skládá se z matrace, polštáře, několika povlečení, deky a ručníků. Zatímco povlečení a ručník jsou vždy nové vyprané, o matraci a polštáři se to zdaleka říci nedá, protože někdy svým vzhledem a pachem budí dojem, že pamatují již cestu TGM vlakem do Vladivostoku.

Záchodky (tuálét)
Záchodky mají klasický asijský ráz jak co do funkce, tak co do vzhledu a čistoty. Nejlepší způsobem, jak vytvořit na tuále své potřeby je připravit se asijským vyklostem a ty evropské zanechat doma. Je nutno vytvořit opatrně na mísu opatřenou k tomu účelu speciálními šlapkami a přidržovat se něčeho co je zrovna v neustálé se kymácejícím vlaku po ruce. Tuále ve vlaku má oproti těm na nádraží jedinou neocenitelnou přednost: poskytuje absolutní soukromí. Veřejné záchodky v Rusku totiž často mají společenských charakter a probírat nejnovější sportovní události před společně s partnery nad dírou v betonové podlaže je zde věci zcela běžnou. Záchodky (tuále) ve vlaku jsou zavřené vždy, když je cestující nejvíce potřebované.

Cizince (inostrance)
Cizince je v Rusku již od dávných dob zrojen obdivu, veseli ale především srojetem, protože je nucen žít v jakési podivné daleké zemi bez ruské sauny, ruských pirohů, pořádných porcí ruské vodky a navíc se ostatními je mu podobnými ubožáky na nepatrném prostoru. Zřejmě proto se prosti ruští lidé k cizincům chovají vždy velice vřelými a s pochopením ho napájí krmí, myjí, šlehai březovými proutky a posleže uspi v posteli s duchoem. Rusové stát má však k cizincům prozaitiční vztah. Pro něj je to vzhodný zdroj loží potřebných cizím těm, za které si diréktory můžou obstarávat nejnovější modely Mercedesů, a proto mu zrovna násobuje jeho vsude, kde to je jen trochu možné. Občas končí cizinci neobrovlné i na Sibíři.

Čas (vrémja)
Čas byl Rusku zcela evidentně vnucen společně s jinými evropskými vynálezy (vlak, domovník, daně, volby) a ještě zde ani zdaleka neozdomácněl. Nikdo z domorodců totiž dozdobě věcí, k čemu by asi tak mohl být dobrý. Jediny, kdo si s časem velice dobře rozumí, je vlak, který nikdy nemá zpódně a tak je celkem možné, že právě on čas po Rusku rozváží - podobně jako to činí s postou a cestujícími.

Ivo Dokoupil

Josef Hons Velké železnice světa: Džunglí a tajgou - čtení a pokračování 2. část

První - turecká - polovina železnice z Cařihradu do Bělehradu byla hotova, na dokončení druhé poloviny se muselo však čekat ještě patnáct let. Trať Cařihrad-Bjelovo byla jednokolejná, s největším sklonem 12,5000 (výjimečně 15000), s nejmenším poměrem směrových oblouků 225 až 275 metrů. Současně s touto tratí stavělo Turecko další velkou evropskou trať ze Saloniky (Solun, řeč. Thessaloniké) na Egejském moři na sever přes Skopji (tur. Üskübi) směrem do Bosny. Byla dokončena do Skopje roku 1873, do Mitrovice roku přišlo, ale ke spojení tureckých železnic s evropskou sítí zatím ani zde nedošlo. Vystavba byla přerušena rusko-tureckou válkou, jež měl důsledkem byly politické změny na Balkáně. Koncem roku 1877 postoupila vítězná ruská vojska až k Cařihradu. Rusko pomohlo Rumunsku, Srbsku a Černé Hoře k plné nezávislosti a osvobodilo Bulharsko. Ale Turecko, chráněné Německem, si stále ještě na Balkáně udrželo velké území panství. Třetí dokončení výstavby spojující železniční trati k Bosporu dopadla nyní na Srbsko, Bulharsko a Rumunsko. Evropa však byla netrpělivá. Velmi viděl v železničním podnikání jedině nástroj hospodářského působení i politického pronikání do Malé Asie a dál na východ. Železniční správy se dohodly, že bude alespoň zavedena rychlá osobní doprava ze západní Evropy do Cařihradu, a tak 5. června 1883 vyjel poprvé z pařížského Východního nádraží pověstný Orient-express. A jezdil až do roku 1976, ale mohl do Cařihradu, ale do Giurgiu na Dunaji. Jezdil přes Mnichov, Vídeň a Bukurešť skutečně na východ, ale cestující do Orientu se mohl převést přes Dunaj do bulharského Rusčuku, jet vlakem do Varny a odtud se dál plavit po Černém moři, nebo plout rychlým dunajským parníkem až do Giurgiu. Orient-express byl proslulý nejnovější přepravním vybavením: lesklá lokomotiva táhla dva spací vozy, elegantní jídelny dva a dva vozy na zavazadla. Leštěné dřevy, moza, draperie, čišníci v livrech, to vše uspokojovalo náročné cestující. Cestovali rádi nejen králové a diplomaté, ale i různí šejdři - smetánka i polosvět. Jednáni o dostavbě prímé trati z Cařihradu do Bělehradu probíhala už od roku 1878, kdy byla po skončení rusko-turecké války uzavřena na berlínské „konferenci čtyř“ dohoda o stavbě orientálních drah na Balkáně. Podle ní měl být do tří let vybudován železniční úsilím Rakousko-Bulharska, Srbska, Bulharska a Turecka velké železniční linie z Vídně přes Budapešť do Bělehradu a Nise a odtud jednak přes Sofii do Istanbulu, jednak do Saloniky (Soluné) na Egejském moři. Pro provoz těchto železnic byla založena roku 1879 Compagnie d'exploitation des chemins de fer orientaux. Roku 1880 sice měla tato společnost v provozu čtrnáct set kilometrů „osamo-

cených“ tratí, ale ke stavbě nových nedošlo. Radu dalších jednání uzavřela vídeňská konference čtyř států (Rakousko-Uherska, Srbska, Bulharska a Turecka) v roce 1883, tedy v roce zrodu Orient-expressu. Tehdy se královská srbská vláda zavázala postavit a do října roku 1886 do provozu trať Bělehrad-Nis-Pirot-bulharská hranice s připojením na trať Cařihrad-Sofia-Vacarel-Bjelovo-Istanbul a trať Nis-Vranja-turecká hranice s připojením na trať Solun-Mitrovica. To už byl program konkrétní, verkorysly stavěbné a finančně náročný až příliš, ve stanoveném termínu těžko uskutečnitelný. Stavbu železnice Bělehrad-Velika Plana-Nis zahájilo Srbsko v září 1884 a přesně za dva roky byla hotova. Vyšla z bělehradského hlavového nádraží pro směry Budapešť, Istanbul a Solun, překročila mostem údolí přítoku Sávy, překonalá tunelem rozvodí Sávy a Moravy a údolím Moravy dospěla do Nise, tehdy důležité pevnosti pod vysokým hřebenem Západního Balkánu. Trať o nejvyšším sklonu 12000 si vyžádala stavbu řady tunelů (největší u Ripanje o délce 1613 metrů mezi dvěma viadukty), i mostů. Stavbu dálkové úseku Nis-Pirot, vedoucí sklanitými územím u Nišavy přerušila válka mezi Srbskem a Bulharskem, takže trať mohla být dokončena k bulharské hranici až na jaře 1888. Po dokončení stavby srbské tratě Nis-Vranja údolím Jižní Moravy (1886) a turecké trati Üskübi (Skopje)-Vranja mohl být zahájen 1888 provoz na trati Bělehrad-Saloniky o délce 798 kilometrů. V tom roce byla skoncena i stavba tureckého úseku Vacarel-Bjelovo a bulharského úseku Cařihrad-Vacarel a tak mohl být zahájen 28. srpna 1888 s velkou slávou provoz na Orientální dráze z Bělehradu přes Sofii do Istanbulu (1600 km). Prímá cesta do Orientu byla konečně po osmnácti letech stavby otevřena. Složitě zpatřeno Orient-express přes Bukurešť a lodí po Černém moři, které dosud zabralo téměř celý týden, se zkrátilo na šestáct hodin jízdy moderními spacími vozy luxusního vlaku. Čím dále na východ, tím pomalejší expres jel. Spodek trati ani železničních svrsek nebyly vždy v nejlepšímu stavu, a ani bezpečnost v horách v době odporu obyvatelstva proti Turkům nebyla vždy zaručena. Také často záplavy v údolí Moravy ohrožovaly mosty a omezovaly provoz. Vyprávé se, že jednou, když expres zastavil před ohroženým mostem, přeběhl spečující britský kurýř s diplomatickou postou most, na drážce dojel do Drinopolu, tam si najal zvláštní vlak a dostal se včas do Istanbulu. Kromě mimořádných událostí však zvládaly jízdy i dlouhé zastávky v balkánských velkých městech, kde vlak čekal na přípoje. Například v Bělehradě čekal Orient-express někdy celé hodiny na opožděný vlak z hor Bosny a Hercegoviny: ten měl i při úzkém „srbském“ rozchodu trati (760 mm) těž

spací vůz a byl pokládán za důležitý. I z tohoto stavu Orient-express silně konkuroval rakouské lodi linie ze Terstu do Istanbulu, zejména když překonal dětské nemoci. Stal se nejslavnějším a nejznámějším vlakem s nálepkou exotiky, dobrodružství a tajemství, stejně jako Istanbul sám. Žil v něm sice pasové a sultáni, ale i prostředí krumpanem, kde se každý snáhl uryvat, co se dalo. Říkalo se tomu turecké hospodářství a znamenalo to nepořádek, úplatky, falšování a udávání, jehož se účastnily nekalé živly z imperialistické Evropy.

Hlavní význam železničního spojení Evropy s Orientem nebyl ovšem v Orient-expressu. Vybudovaná Orientální dráha zrychlila a zlevnila přepravu zboží a přispěla tím k rozvoji obchodu. Zřístupnila horské oblasti Balkánu, do usudí odlehle a nevyužitě a spojila města v údolích velkých řek. Stala se i na pracovitá dráha pro všední dny, jako ze všech velkých železnic světa, i kdyby v myslech Evropanů zůstane vždy spojena s představou Orient-expressu. Vlak, o němž básníci psali verše, do jehož spacích vozů umístili spisovatelé (Graham Greene, Agatha Christie) své detektivní a dobrodružné příběhy a po nich i filmáři své vrazy. Desítkyletá mjeļa a Evropa otrášená válkami se změnila. Měnil se i Orient-express. Východí stanice zůstávaly Paříž na březích Seiny, koncovou Istanbul, do roku 1923 hlavní město Osmanské říše, město paláců, mešit a minaretů, mezitím a dřevití, nádhery i hidy. Traza express se však změnila, jak bylo právě zapotřebí, když letecká doprava odnámla železnicím cestující do Orientu. A se směrem se změnilo i jméno. Tak po první světové válce byl zaveden Simplon-Orient-express ze Švýcar Simplonským tunelem do Itálie, přes Milán, Benátky, Terst do Bělehradu a dále přes Sofii do Istanbulu. Stará sláva Orient-expressu Paříž-Istanbul slábla, jak se zrychlila doprava letecká. Cestující obvyklé, až přišel den, kdy Orient-express dožil, poražen konkurencí mnohem rychlejších letadel. Táho mu už beztak na stovku. Ve dnech 19. až 22. května 1977 absolvoval svou poslední jízdu. Trať dlouhou 2500 kilometrů ujel za 57 hodin. Jeho nekrologem je pamětní medaile a známkový list, označovaný při odjezdu na nádraží v Paříži a po příjezdu v Istanbulu. Časy se prostě změnila a s nimi i cestující. Ti z lůžkových vozů se oddílů 1. třídy přešly do proudivých letadel, a v balkánských expresech cestují teď do západní Evropy spíše dělníci z Turecka, Řecka a Jugoslávie za práci. Město Paříž a Istanbulem jezdí dvakrát týdně autobusy nejdříve pravidelné linky v Evropě - 3000 km.

pokračování v příštím čísle